

χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν καὶ κατέκτησαν τὴν οἰκονομικὴν τῶν τύχην οἱ ἀπόκληροι τῆς Εὐρώπης.

6. Εἰς τὴν πατρικὴν αὐτὴν ἀδυναμίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θέσῃ ὄρια, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἤδη συμβαίνει ἐντὸς τῶν τεχνολογικῶς ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν, ἢ συμπεριφορὰ τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον αὐτὴν τὴν στιγμὴν διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, τῆς οἰκονομικῆς τοῦ ἀξιοποιήσεως καὶ κατοχυρώσεως, τῆς μητρικῆς τοῦ ἀποστολῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ διὰ τὸν κοινωνικῶς ἐξευτελιζόμενον ἄνδρα, κερδίζει μίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀπαραδειγμάτιστον ψυχικὴν ἀσφάλειαν καὶ αὐτοπεποίθησιν. Ἐὰν ἄλλοτε οἱ πατέρες ἦσαν τὰ φόβητρα τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς, τώρα ὁ ρόλος τῆς αὐστηρότητος ἀνατίθεται εἰς τὴν μητέρα. Εἰς τὸ λυκόφως θεβαίως τῆς πατριαρχίας, ὅπου ἡ κοινωνικὴ θέσις τοῦ ἀνδρός δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνατραπῆ οὔτε εἶναι δυνατόν ἀκόμη νὰ γίνῃ λόγος περὶ ψυχικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν συζύγων, ἢ μητρικὴ φροντίς ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀρχομένην νομισματικὴν ἀνεσιν καὶ παρουσιάζει ἀφαντάστους ἄλλοτε τρόπους ὑλικῆς ἐκφράσεως. Τὸ τεράστιον μέχρι στιγμῆς πρόβλημα τῆς τροφῆς τῶν παιδιῶν ἀπορροφᾷ πρὸς τὸ παρὸν ὅλην σχεδὸν τὴν δύναμιν τῆς στοργῆς, πρᾶγμα φυσικὸν θεβαίως διὰ τοὺς ἀναλφαβήτους ἢ ὅπου ἡ ἀξία καὶ τὰ ζητήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως θεωροῦνται ὡς μέσα βιοπορισμοῦ. Εἶναι δυνατόν διὰ τοῦτο νὰ συναντήσῃ κανεὶς εἰς τοὺς τόπους αὐτοὺς τὴν μητέρα νὰ τρέχῃ μὲ τὸ φαγητὸν εἰς τὸ χέρι, διὰ νὰ ταῖσῃ τὸν ποδηλάτη φορέα τοῦ νοήματος τῆς ὑπάρξεώς της, ὡς ἐὰν ἡ εὐτραφία τοῦ ἀπετέλει τὸν μοναδικὸν της σκοπὸν καὶ ταυτοχρόνως τὸν τρόπον τῆς ἐπιδείξεως τοῦ οἰκογενειακοῦ της ὕψους, ἐφ' ὅσον ἄλλοτε οἱ ἄρχοντες μόνον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πακύνουν. Συμβαίνει ἐπίσης οἱ ἄνδρες τῶν βιομηχανικῶς ἀναπτυσσομένων χωρῶν νὰ προσπαθοῦν τοῦλάχιστον ἐντὸς τοῦ κλίματος τῆς οἰκογενείας νὰ διατηρήσουν τὴν συντριβομένην κοινωνικὴν τῶν περιωπῆν διὰ μιᾶς δεσποτικῆς συμπεριφορᾶς, ἢ ὁποία, ἐπειδὴ δὲν ἔχει, ὅπως ἄλλοτε, πραγματικὰ ἐρείσματα εἰς τὸν δημόσιον κῶρον, προκαλεῖ τὴν ἀντίδρασιν καὶ τὴν ἐπιδεικτικὴν στροφὴν τῶν γυναικῶν πρὸς τὰ παιδιὰ των, τὰ ὁποῖα, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς πατρικῆς φιλοδοξίας, παρουσιάζονται ὡς μῆλον τῆς ἐριδος καὶ παρακολουθοῦν ἢ μᾶλλον ἐκμεταλλεύονται τὸν πλειστηριασμὸν τῆς στοργῆς τῶν ἀντιπάλων γονέων.

Ἐντὸς τῶν βιομηχανικῶν κοινωνιῶν παρουσιάζεται ὁμοίως ἤδη καὶ μία γυναικεῖα συμπεριφορὰ, ἢ ὁποία ἐκφράζεται κατὰ πρῶτον λόγον ὡς συζυγικὴ καὶ κατὰ ἀκολουθίαν ὡς μητρικὴ ἀφοσίωσις. Ἐκεῖ θεβαίως εἶναι δυνατόν ἢ ἀπορρόφησις τοῦ συζύγου εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, ἰδίως ὅταν διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ κέρδους νομίζῃ, ὅτι θὰ κατο-

χυρώση καλύτερον τὴν οἰκογενειακὴν του θέσιν, νὰ στρέψῃ τὴν γυναῖκα ὄχι μόνον πρὸς τὰ παιδιὰ της, διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ ὑποκατάστατον τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κόσμον τῆς ματαιοδοξίας μὲ τόσον μεγαλυτέραν λυτρωτικὴν ἔντασιν, ὅσον περισσότερο ἀπουσιάζει ὁ σύζυγός της καὶ ὅσον ἐπικερδέστερα εἶναι ἡ ἐπιχειρήσις του. Ἐὰν ὅμως ἐντὸς τῶν τεχνολογικῶν κοινωνιῶν ὁ ἐπίσημος σύνδεσμος τῶν φύλων στηρίζεται λόγῳ τῆς οικονομικῆς ἀδυναμίας τῶν συνήθως ὑπαλλήλων πατέρων συνεχῶς ὀλιγώτερον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ὑποστήριξιν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀρμοδιότητα, ἀπαιτεῖται ἡ ἀμοιβαία ἐκτίμησις τοῦ προσώπου τῶν μελλόντων συζύγων χάριν τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἑνὸς εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰ προβλήματα τοῦ ἄλλου.

Ἐὰν ἐπίσης ἡ κοινωνικὴ θέσις τοῦ ἀνδρὸς εἰσέρχεται αὐτὴν τὴν στιγμήν εἰς μίαν προβληματικὴν περίοδον καὶ ἀντιστρόφως ἡ γυναικεῖα ὑπαρξις ὑπερνικᾷ τὸν ἱστορικόν της προβληματισμόν, διὰ νὰ διαδραματίσῃ τὸν κοινωνικόν της ρόλον ὡς παράλληλος πρὸς τὸν ἄνδρα φορεὺς τοῦ πνεύματος, ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γάμου καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων ἀνθρώπων βαρύνει περισσότερο τὴν γυναῖκα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει διὰ τὸν ἄνδρα, ὅτι ἀπαλλάσσεται τῆς συζυγικῆς του εὐθύνης καὶ τῆς ἠθοπλαστικῆς του ἀποστολῆς, ἀλλ' ὅτι χρειάζεται αὐτὸς πρὸ πάντων τὴν ἐσωτερικὴν βοήθειαν ἑνὸς ἀφωσιωμένου εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θὰ σηκώσῃ τὸ βάρος τῶν συνειδητῶν καὶ τῶν ἀσυνειδητῶν προσωπικῶν του προβλημάτων καὶ θὰ τοῦ προσφέρῃ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεώς του τὸ ἀντιστάθμισμα τοῦ κοινωνικοῦ του ἐλλείμματος. Ὅτι διὰ τὴν ψυχικὴν αὐτὴν προσφορὰν χρειάζεται ἀνταπόκρισις καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ προσπάθεια τῆς ἐξυψώσεως τοῦ πολυτίμου ἀνθρώπου εἰς τὸ ὕψος τῆς ἠθικῆς του ὑποχρεώσεως, ἐννοεῖται οἴκοθεν. Ὅτι ἐπίσης ὁ ψυχικὸς ὑγιέστερος, ἀντὶ νὰ τρέψῃ τὸν ἱστορικῶς δοκιμαζόμενον εἰς φυγὴν, θὰ ἐπωμισθῇ τὴν ἰατρικὴν ἀποστολήν, εἶναι τόσον περισσότερο αὐτονόητον, ὅσον περισσότερο ἐπιβάλλεται.

Ἡ λυτρωτικὴ περίθαλψις τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων τραυμάτων τῆς ἀνδρικῆς ψυχῆς ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν παιδαγωγικὴν προσφορὰν τῶν μητέρων αὐτὴν τὴν στιγμήν. Ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν θὰ χαρίσουν εἰς τὸν κοινωνικῶς ὑποβιβαζόμενον σύντροφον τῆς ζωῆς, δὲν θὰ παρουσιάσῃ μόνον τὸ παράδειγμα τῆς ἀνθρωπιστικῆς συμπεριφορᾶς εἰς τοὺς ἐτοιμαζομένους διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον νέους ἀνθρώπους, ἀλλὰ θὰ συνδράμῃ κυρίως τὸν δέκτην τῆς δωρεᾶς νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἠθικὴν του στάσιν, νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀγωνίαν τῆς ἐπαγγελματικῆς προβολῆς διὰ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ προσώπου του εἰς τὴν οἰκογένειαν, νὰ ἐπιδοκιμάσῃ κατὰ βάθος τὴν ζωὴν του καὶ νὰ προσφέρῃ μὲ τὴν σειρὰν του, ὅτι ὠρίμασεν ἐντὸς του εἰς τὸ φῶς τῆς προσωπικῆς του

ἀξίας, ἀντὶ νὰ χρειάζεταιαι τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα τὰ συγγενέστερα πρόσωπα ὡς μέσα, διὰ νὰ καλύψη τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἑνδειαν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δὲν εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνατολὴν μιᾶς μητριαρχικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ καιρὸς τῆς ἀντιδικίας τῶν δύο φύλων, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ φυσιολογικὴ τῶν διαφορὰ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἡ μηχανὴ ἀναλαμβάνη σήμερον τὰ ἔργα τοῦ σώματος, ἐξουσιοδοτεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἰδρῦσῃ τὴν προσωπικὴν τοῦ ὑπαρξίν ἐντὸς ἐνὸς μεταφυσικοῦ χώρου ἐπέκεινα τῶν βιολογιῶν τοῦ ἀναγκῶν. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι ἀρχίζει διὰ τὸν κόσμον τῆς οἰκογενείας μία περίοδος ἐσωτερικεύσεως τῶν σχέσεων, ὁ αἰὼν τῆς ἁγίας συνυπάρξεως τῶν δημιουργῶν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

*

Διάλεξις ὁργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Φιλολογικῆς Στέγης» καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου» Πειραιῶς εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τοῦ τελευταίου τῆν 24ην Φεβρουαρίου 1971.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Ἡροδότου: Ἱστοριῶν I 94.
2. Μαξίμου Τυρτίου: Τῶν ἐν Ρώμῃ διαλέξεων τῆς πρώτης ἐπιδημίας XV 6 (p. 76 b).
3. Θουκυδίδου: Ἐυγγραφῆς II 15, 2.
4. Ἀπολλοδώρου: Ἐπιτομῆς I 11.
5. Πολιτικῶν Α' 2 (p. 1253 a 3). Πρβλ. Γ' 6 (p. 1278 b 19), Ἠθικῶν Νικομαχείων Α' 5 (p. 1097 b 11), Ι' 9 (p. 1169 b 18).
6. Εὐριπίδου: Ἰφιγενείας τῆς ἐν Ταύροις 57.
7. Θουκυδίδου: Συγγραφῆς I 6, 1.
8. Ἀριστοτέλους: Ἠθικῶν Νικομαχείων Θ' 12 (p. 1160 b 33 - 35).
9. Πασανίου: Ἑλλάδος περιηγήσεως VII 2, 6.
10. Ἡροδότου: Ἱστοριῶν I 146.
11. Ἀλκῆστιδος 646.
12. Ἡσιόδου: Θεογονίας 179/80.
13. » » 478.
14. » » 168.
15. Σοφοκλέους: Οἰδίποδος τυράννου 260.
16. Ἀπολλοδώρου: Βιβλιοθήκης I 4.
17. Σοφοκλέους: Οἰδίποδος τυράννου 811/12.
18. Εὐριπίδου: Ἀλκῆστιδος 637/38. Πρβλ. 290 - 294.

X

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν
— ἡ θέλησις ἐκπροσωπεῖ τὸν ἀριθμὸν,
— ἡ προσπάθεια ἐντάσσεται εἰς τὴν συλλογικὴν ἐνέργειαν,
— ἡ πράξις μεσιτεύεται ὑπὸ τῆς μηχανῆς,
— ἡ λύσις προηγείται τοῦ προβλήματος,
— ἡ ἐμπειρία εἶναι δευτέρας χειρός,
— τὸ ψεῦδος ἐμφανίζεται ὡς οἰκονομικὸς παράγων,
— ἡ ἀρετὴ προβληματίζει τὴν βιοχημείαν,
— τὰ γεγονότα συντελοῦνται χωρὶς τοὺς ἐνδιαφερομένους,
— ἡ ἔλλειψις ἀντιστάσεων καταστρατηγεῖ τὴν προσωπικὴν οὐσίαν,
πῶς τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης δι' ὅσα συμβαίνουν ὑπὲρ ἢ ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου;

Ἡ ἐποχὴ μας ἔχει τὴν τάσιν νὰ κατατάσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀντίπαλα στρατόπεδα. Τὸ πρᾶγμα βεβαίως συνέβη καὶ ἄλλοτε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι σήμερον ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχει μεταφυσικὴν προέκτασιν. Ὀλιγώτερον ὄλων θεωροῦνται ὑπεύθυνοι διὰ τὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὰ δυστυχήματα τοῦ καιροῦ ὁ θεὸς καὶ ὁ Διάβολος. Ἐπειδὴ ἐντὸς τοῦ τεχνικοῦ κόσμου ἡ πράξις δὲν ἔχει αὐτοτελῆ χαρακτῆρα καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἐπομένως ἰδιωτικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἀποκτᾷ τόσον μεγαλυτέραν σημασίαν, ὅσον περισσότερο ἐντάσσεται εἰς μίαν γενικὴν ἐκδήλωσιν, ἐνοχοποιοῦνται δι' ὅσα συμβαίνουν ἐναντίον τῆς προσδοκίας οἱ ὀπαδοὶ μιᾶς ἀντιστρατευομένης παρατάξεως εἰς τὸν θόρυβον τῆς συγκρούσεως τῶν ἀξιῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ «ἀριστεροὶ» διὰ τοῦτο καταδικάζουν τοὺς «δεξιούς», οἱ «δεξιοὶ» τοὺς «ἀριστερούς», οἱ «σύγχρονοι» τοὺς «ἀπροσαρμόστους», οἱ «ἀπροσαρμοστοὶ» τοὺς «συγχρόνους», οἱ «πολιτικοὶ» τοὺς «στρατιωτικούς», οἱ «στρατιωτικοὶ» τοὺς «πολιτικούς», οἱ «νέοι» τοὺς «γέρους», οἱ «γέροι» τοὺς «νέους», οἱ «ἀναρχικοὶ» τοὺς «συντηρητικούς», οἱ «συντηρητικοὶ» τοὺς «ἀναρχικούς». Ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων ἡ διαμάχη παρουσιάζει

ζεται μεταξύ τῶν φύσει καὶ τῶν κατὰ συνθήκην ἀντιθέτων, μεταξύ «ἀνδρῶν» καὶ «γυναικῶν» ἢ «ὄδηγῶν» καὶ «πεζῶν».

Ἡ ἐμφάνισις τῶν μετόχων τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ πολέμου, ὡς ἐχθρῶν ἢ συμμάχων, προϋποθέτει τὴν ἀνασφάλειαν τῆς ὑπάρξεως ἐντὸς ἐνὸς ἀπροκαλύπτως ἢ διὰ μέσου τῶν παραπλανητικῶν τοῦ ὄψεων ἐπικινδύνου περιβάλλοντος. Εἰς τὰ βάθη τῆς προϊστορίας ἐθεμελιώθη κατὰ τὸν Ἰάπωνα γλωσσολόγον S. Hayakawa ἡ «λογικὴ τῶν δύο ἀξιῶν». Ἡ ὄντα ἦσαν τότε ἢ καλὰ ἢ κακά, ἐτάσσοντο ὑπὲρ εἴτε κατὰ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε συνεχῶς νὰ καιροφυλακῆ καὶ νὰ ὑποβλέπῃ, νὰ ἐπιτίθεται καὶ νὰ προβάλλῃ ἀντίστασιν, νὰ εὐρίσκεται εἰς ἓνα διαρκῆ συναγερμὸν ἐναντίον ὀρατῶν καὶ ἀοράτων θυμάτων καὶ ἀντιπάλων. Ἀργότερον ἐμονιμοποίησε τὴν διαμονὴν του καὶ ἀνέπτυξεν ὡς ἐκμεταλλευτῆς τῆς γῆς τὴν πληθυντικὴν κοινωνίαν, διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ὡς ὑπερασπιστῆς ἢ ἀνατροπεύς τῶν γενικῶν ὄρων ὑπάρξεως. Ὅσον βιαιοτέρα ἦτο ἡ κρατικὴ θέλησις, τόσον περισσότερον ἐξεθειάζετο ὡς ὑπερφυσικὴ ἐπιταγή, διὰ νὰ θραύσῃ τὴν ἀντίστασίν του. Ὅσοι ἀντέδρασαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως, τὴν ὁποίαν (ὅπου οἱ νομάδες ἐπεκράτησαν τῶν γεωργῶν) ἐξεπροσώπησεν ὁ θεὸς τοῦ φωτός, ἐστιγματίσθησαν ὡς ὄργανα τῆς σκοτεινῆς δυνάμεως, τοῦ χθονίου θεοῦ ἀρχικῶς, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας ὑπεκρεώθη σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν δολιότητα. Εἰς τὰ πλαίσια τῶν διαρκικῶν αὐτῶν κοινωνιῶν ἡ οὐδετερότης ὑπῆρξεν ὑπονόμευσις τοῦ καθεστώτος, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἄνθρωποι παρὰ τὴν θέλησίν των ἢ ἀπὸ σκοποῦ, ἀπροφασίστως εἴτε ὑποκρινόμενοι νὰ προβάλουν ὡς ἀντιπρόσωποι δύο ἀσπόνδων κοσμικῶν ἐξουσιῶν, ὑπαιτίων δι' ὅσα συνετελοῦντο ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ ἐποχὴ μας καταλύει τὴν ὑπερβατικὴν διάστασιν τῆς εὐθύνης διὰ τῶν τεχνολογικῶς ρυθμιζομένων παραγωγικῶν γεγονότων καὶ κοινωνικῶν καταστάσεων. Διὰ τοῦ χάσματος, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ μεταξύ τοῦ μηχανικοῦ ἢ τοῦ πολιτικοῦ ἔργου καὶ τῶν πραγματικῶν του αἰτίων, δημιουργεῖ ταυτοχρόνως τὴν ὑποψίαν, ὅτι ὀπισθεν τῶν ἐπιφάσεων κρύπτονται ἀδιόρατοι πράκτορες ἀνεξελέγκτων προθέσεων. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἐντὸς τοῦ βιομηχανικοῦ κράτους δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ τὴν ἀτομικὴν στάσιν, ἐὰν δὲν ἔχη καθαρῶς ἰδιωτικὸν καὶ ἀδιάφορον διὰ τοὺς ἄλλους χαρακτῆρα, παρουσιάζει τοὺς ἐνόχους τῶν ἀπαραδέκτων ἐνεργειῶν ὡς ὁμίλους πανομοιοτύπων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι προσκρούουν ὡς ἐκ τῆς διαγωγῆς των εἰς μίαν ἄλλην ὁμάδα ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων ἐπιδιώξεων.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντικαθίσταται σήμερον ἡ εὐθύνη διὰ τῆς κατ' ἀνάγκην ἐκτελέσεως τῶν τεχνικῶν ἐντολῶν καὶ τῆς μομφῆς ἐναντίον μιᾶς πραγματικῆς ἢ καθ' ὑπόθεσιν ἀντιδραστικῆς συμπεριφορᾶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον

σημαίνει, ότι ο σύγχρονος άνθρωπος επιδοκιμάζει βασικώς τὸν τρόπον ζωῆς, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπιβάλλεται διὰ τῶν ὄρων τῆς ἐργασίας καὶ τῆς πολιτικῆς του σκοπιμότητος ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν οικονομικῶν τάσεων καὶ τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ. "Ὅταν διαμαρτύρεται κατὰ τῶν ἐπιμελητῶν τῆς κοινωνικῆς του τοποθετήσεως, τοὺς κατηγορεῖ, ὅτι τὸν καθυστεροῦν εἰς τὴν πρόθεσιν τῆς μεταβιβάσεως τῶν προσωπικῶν του φροντίδων εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν διάταξιν καὶ τὴν διοικητικὴν ἀρμοδιότητα ἢ δὲν τὸν ἐξασφαλίζουν ἀποτελεσματικῶς ἐκ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποῖους δημιουργεῖ αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ θέλησις τῆς ἀντικαταστάσεώς του ὑπὸ τῶν ἀπροσώπων δυνατοτήτων. Ἐὰν ληφθῆ μάλιστα ὑπ' ὄψιν, ὅτι διὰ τὴν τεχνικὴν του πρᾶξιν εἰς τὴν ἐργασίαν ἢ τὴν ἰδιωτικὴν του ἀπασχόλησιν δὲν ὑπερνικᾷ ὁ ἴδιος τὴν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἡ μηχανικὴ καὶ ὀργανωτικὴ διαρρυθμίσις, ἡ ὁποία ἐκ μέρους του ἀπαιτεῖ μίαν ἐξωτερικὴν καὶ ὀπωσδήποτε συμβατικὴν ἐνέργειαν, θὰ γίνῃ σαφές, διατὶ ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄσους ἀποτολμοῦν νὰ τὸν κρίνουν ὡς ἀλάνθαστος. Ἡ ἐλλειψὶς αὐτῆ τῆς συνειδητῆς συγκρούσεως πρὸς τὴν ὕπαρξιν του, τὸ γεγονός ὅτι δὲν συναντᾷ τὰ ὄριά του, διὰ νὰ τὰ ὑπερβάλῃ, ἀλλὰ πράττει διὰ μέσου τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ὀμίλων, εἰς τοὺς ὁποῖους ἀνήκει, τὸν πείθει, ὅτι τὰ λάθη οὐσιαστικῶς εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν βασίζεται εἰς τὴν ἀτομικὴν του ἰκανότητα, αἰσθάνεται ἀνασφαλῆς εἰς τοὺς τομείους τῶν προσωπικῶν σχέσεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάσῃ κατὰ προτίμησιν μίαν σχηματικὴν ἄποψιν τῆς ὑπάρξεώς του καὶ νὰ διακόπητῃ τοὺς ἐσωτερικοὺς του δεσμοὺς πρὸς ὄσους θὰ ἦτο δυνατόν διὰ τῆς κριτικῆς των νὰ τοῦ ὑποδείξουν τὴν πνευματικὴν του ποιότητα καὶ στάσιν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἀποφεύγει ἐκ συστήματος νὰ διακινδυνεύσῃ μίαν προσωπικὴν ἐκδήλωσιν, ἀλλὰ καλύπτεται ὑπὸ τὴν τεχνικὴν καὶ διὰ τοῦτο γενικὴν ἐνέργειαν καὶ πράττει, ὅ,τι θὰ ἐπραττεν εἰς τὴν θέσιν του ὀποιοσδήποτε ὡς μέλος ἐνὸς συνόλου προκαθορισμένης διαγωγῆς ἢ μέσῳ τῶν ἀνωγύμων ἐπιστημονικῶν ἐπιτεύξεων.

Ἄπο τῆς ἄλλης ὁμως πλευρᾶς καὶ καθ' ὃν χρόνον παρακάμπτει τοὺς χώρους, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὐθύνεται διὰ τὴν ἐκφρασίαν του, θεωρεῖ ὡς ὑπολόγους διὰ τὴν κακὴν λειτουργίαν τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου τοὺς ἄλλους πλὴν τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς αὐθεντικοῦ προτύπου τῆς ἐπιβαλλομένης συμπεριφορᾶς. Οἱ «ἄλλοι» πάλιν δὲν ἐνέχονται μόνον, ἐπειδὴ ἐπραξαν εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν κατ' ἀνάρμοστον τρόπον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκολουθοῦν εἰς τὴν ζωὴν των τὴν ἐσφαλμένην κατεύθυνσιν. Δὲν πταίουν ἐπομένως διὰ μίαν συγκεκριμένην ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεώς των γενικῶς, ὥστε ἡ ἄμυνα εἰς τὴν περίπτωσιν των νὰ ἔχη ὡς στόχον τὴν ἀνατροπὴν τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν των στηριγμάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δαιωνίζει τὴν ἀντιδικίαν, ἀντὶ

νά προσφέρη τὴν βάσιν διὰ τὴν κοινὴν ἀντιμετώπισιν τῶν γεγονότων.

Συμβαίνει ἐπίσης τὰ σημαντικώτερα ἔργα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ νὰ διεξάγονται τουλάχιστον ἐπισήμως ἐξ ὀνόματος ἐνὸς ὠρισμένου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, οὕτως ὥστε οὔτε ὅσοι ἐκτελοῦν τὴν γενικὴν ἀπαιτήσιν ἢ ἀπλῶς ἐρμηνεύουν τὴν κοινὴν στάσιν νὰ εὐθύνωνται οὔτε οἱ μέτοχοι τοῦ συνόλου νὰ παραδέχωνται, ὅτι φέρουν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν πρόθεσιν ὅσων τοὺς ἀντιπροσωπεύουν. Ἐπειδὴ ταυτοχρόνως ὁ τεχνικὸς ἄνθρωπος ὑπάγεται καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ἢ διὰ τῆς βίας εἰς ἐναλλασσομένους ἢ παγίους συνασπισμοὺς πολιτικῆς δραστηριότητος, ἐξυπηρετεῖ ἢ ἐγκληματεῖ ἐν ἀγνοίᾳ του, οἰκοδομεῖ ἢ ἐκποιεῖ τὸ μέλλον του ἀκουσίως, ὠφελεῖ ἢ καταστρέφει τὴν ὑπαρξίν του χωρὶς ἰδέαν τοῦ γεγονότος. Ἐπανειλημμένως ἢ ἀπόδοσις τῶν ἐπαγγελματικῶν του προσπαθειῶν, τὸ εἶδος τῶν ἀξιολογικῶν του κριτηρίων καὶ ἡ πρόοδος τῶν κοινωνικῶν του σχέσεων ἐμφανίζονται ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἢ συμβιβασμοῦ τῶν βιομηχανικῶν ποσοτήτων. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι διὰ τὴν πράξιν του «εὐθύνεται» ὁ ἀριθμὸς, τὸ ἀντίθετον δηλαδὴ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς εὐθύνης. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ παρουσιάζει τὴν τραγικὴν του διάστασιν, ὅταν ἡ πράξις δὲν εἶναι ἀπλῶς συμπλήρωμα τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἢ προὔποθεσίς της.

Ἐπιφανὲς παράδειγμα τῆς περιπτώσεως ἀπετέλεσε πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ γνωστὴ ὡς Baby - Boom δημογραφικὴ ἔκρηξις, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωξε διὰ τὴν ἐσωτερικὴν της ἀνάπτυξιν ἢ καταναλωτικὴν βιομηχανία. Ὁ ρυθμὸς τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς ὑπέδειξαν ὡς λύσιν τοῦ προβλήματος τὸν πολλαπλασιασμόν τοῦ Ἀμερικανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ραδιόφωνα καὶ τηλεοράσεις ἐπεχείρησαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν νὰ προβάλουν τὴν οἰκογενειακὴν θαλπωρὴν ὡς ἀνώτατον ἀγαθόν. Εἰκόνες καὶ ἤχοι ἐξεθείασαν τὰ παιδιὰ ὡς μίαν ἀξίαν τόσον μεγαλυτέραν, ὅσον περισσότερα ἦσαν. Τὸ ἐγχείρημα δὲν ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα, παρ' ὅτι δὲν ἐξεπλήρωσεν ἀπολύτως τὴν βιομηχανικὴν προσδοκίαν. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἐπιτυχίας, τὴν ὁποίαν ἀπεδείκνυε διὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ του παραδείγματος ὁ Ἀμερικανὸς πρόεδρος, τίθεται τὸ ἐρώτημα, ποῖος ἔφερε τὴν εὐθύνην διὰ τὴν γέννησιν τῶν ἐπὶ πλέον ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Ἐὰν τὸ θέμα ἐλύετο διὰ τῶν παραστάσεων τῆς παραδόσεως, θὰ ἔπρεπεν ὁ Θεὸς νὰ ἐμφανισθῇ ὡς συνεργάτης τῆς Ἀμερικανικῆς βιομηχανίας καὶ ταυτοχρόνως νὰ δοθῇ ἐξήγησις εἰς τὴν παρατήρησιν, ἢ ὁποία ἰσχυρίζεται, ὅτι κατὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα ἢ γέννησις ἐνὸς Ἀμερικανοῦ ἀντιστοιχεῖ ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῶν ἐπιπτώσεων διεθνoῦς προβολῆς πρὸς τὴν γέννησιν δέκα Ἰνδῶν ἢ Ἀφρικανῶν. Ἐὰν ὡς ὑπεύθυνοι ἐνεφανίζοντο οἱ γονεῖς, θὰ ἐτίθετο ἀμέσως τὸ ζήτημα τῆς κα-

τασκευῆς τῶν θελήσεων εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἡ ἐξέτασις τοῦ ὁποίου θὰ κατέληγεν εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ὀπισθεν τῶν ἀτομικῶν ἀξιώσεων εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ὑποβολεῖς ξένων σχεδίων. Οἱ ἀπόκρυφοι θεβαίως αὐτοὶ ὀδηγοὶ τῆς συμπεριφορᾶς θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὑπάλληλοι μιᾶς ἐταιρείας, ἡ ὁποία δέχεται νὰ διαφημίζῃ ὁ,τιδήποτε ἔναντι ὠρισμένου οικονομικοῦ ἀντιτίμου.

Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς παρουσιάσεως εἰς τὸν κόσμον ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι χωρὶς τὴν διαφημιστικὴν ἐπιχείρησιν δὲν ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν — ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ δημιουργήσουν προβλήματα εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ θὰ ζήσουν τὸ βίωμα τοῦ θανάτου — ὀφείλει νὰ ζητηθῆ ἐπέκεινα τοῦ προπαγανδιστικοῦ γραφείου εἰς τὴν βιομηχανικὴν μονάδα, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν διάδοσιν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς προϊόντος. Εἰς τὴν ὑπόδειξιν, ὅτι τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπέχει ὁ ἐπιχειρηματίας, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι τουλάχιστον μέχρι στιγμῆς καμμία ἠθικὴ δὲν ἀπαγορεύει τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἐπιχειρήσεως συμφῶνως πρὸς τοὺς κειμένους κρατικοὺς νόμους. Πλὴν τούτου ἴσως νὰ πρόκειται περὶ συνεταιρισμοῦ, κρατικοῦ ἐργοστασίου ἢ ἀλλοδαπῆς ἐταιρείας, ὅποτε ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἐνόχου πρέπει νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα. Ἐὰν ὅμως τὴν ἀνάγκην τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν καταναλωτῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν διὰ τῆς προ(σ)κλήσεώς των εἰς τὴν ζωὴν ἐπέβαλεν ἡ διεθνὴς συνθήκη — πολιτικὴ δυσχέρεια εἰς τὴν ἀπόθεσιν τῶν προϊόντων εἰς τὸ ἐξωτερικόν — εἴτε ὁ αὐτοδύναμος ρυθμὸς τῆς ἐπιταχύνσεως εἰς τὴν παραγωγὴν, ἡ ἐνοχὴ διαδίδεται εἰς ὅλοκληρον τὴν ἱστορίαν εἴτε εἰς τὴν μηχανικὴν συγκρότησιν τῆς ζωῆς, εἰς τοὺς ἐνύλους ἀριθμοὺς τοῦ τεχνικοῦ κόσμου. Εἰς τὴν κατεύθυνσιν ἐπομένως αὐτὴν τῆς σκέψεως συμπεραίνεται, ὅτι διὰ τὴν εἰσοδὸν ἀνθρώπων εἰς τὴν ζωὴν καὶ διὰ τὸν θάνατόν των ἀπουσιάζει ὁ αἴτιος.

Εἰς τὸ ἴδιον συμπέρασμα θὰ κατέληγε κανεὶς κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ (ἀντὶ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ μέρους τῶν ἀπροσώπων τάσεων καὶ ὀργανισμῶν) τοὺς λόγους τῆς ἰδιωτικῆς συμπεριφορᾶς εἰς τὴν τεχνικὴν κοινωνίαν. Ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην μου αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἡ δραματικὴ σύγκρουσις τριῶν ὑπάρξεων, τὴν ὁποίαν παρηκολούθησα πρὸ καιροῦ εἰς τὸν κινηματογράφον. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς οἰκογενείας ἐνός ἐκ τῶν ἀποκλήρων ἐκείνων τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι κατάρθωσαν νὰ ὀρθοποδήσουν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν σπουδάσει, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τοῦ ζήλου, τῆς σκληρότητος ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως μοναδικῶν εὐκαιριῶν μὲ τὴν ἐνεργὸν συμπαράστασιν τοῦ κράτους ἐδημιούργησαν μίαν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν ἀναπτυσσομένην οικονομικὴν ἐπιχείρησιν, οἱ κλάδοι τῆς ὁποίας ἐξετείνοντο εἰς ὅλοκληρον τὸν κόσμον. Ἐνεκα τῶν πολλαπλῶν τοῦ ὑποχρεώσεων ὁ

Ἄμερικανὸς βιομήχανος ἔπρεπε νὰ μετακινῆται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὥστε σπανίως καὶ μόνον ἐκτάκτως νὰ εὐρίσκεται πλησίον τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴν τοῦ δράματος εἶχε φθάσει, χωρὶς οὐσιαστικῶς νὰ γνωρίσῃ τὸν πατέρα του, εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐφηβείας. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ὁ νέος ἄνθρωπος εὐρέθη ἐνώπιον μιᾶς καὶ μόνον συγγενοῦς ὑπάρξεως, ἡ ὁποία τὸν περιέβαλλε μὲ τόσπν στοργὴν καὶ τὸν ἐξεθείαζεν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του μὲ τόσπν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν αὐτοπεποίθησίν του ἐκ τῆς ἐντεινομένης μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αὐτῆς ἐκτιμήσεως. Τὸ τρίτον ἐκ τῶν τραγικῶν προσώπων συνεδέθη αἰφνιδίως καὶ εἰς μικρὰν ἡλικίαν πρὸς τὴν ζωὴν ἐνὸς κοινωνικῶς ἐπιτυχημένου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος συνέχισε καὶ μετὰ τὸν γάμον νὰ ἐπενδύῃ τὴν ὑπάρξιν του εἰς τὰ πολλαπλασιαζόμενα θέματα τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων.

Διὰ νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἡ ἀπουσία του ὀλιγώτερον αἰσθητὴ, ὁ σύζυγος ἐφρόντιζε νὰ μὴ λείπῃ τίποτε εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ δὲν παρέλειπεν, ἰδίως ἀφ' ὅτου τὴν κατέστησε μητέρα, νὰ ἱκανοποιῇ τὰ συνεχῶς ἐκκεντρικώτερα σχέδιά της. Ἐνώπιον ὅμως τῆς πλασματικῆς αὐτῆς κηρείας καὶ κυρίως τῆς ἀπογοητεύσεως ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζεν, ὅτι διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς κατὰ διαστήματα σωματικῆς του ἱκανότητος ἐξεπλήρωνε τὴν συζυγικὴν του ὑποχρέωσιν, ἡ γυναικεῖα ψυχὴ μετέφερε τὴν ἐλπίδα της εἰς τὸν ὑποκαταστάτην τῆς ἀνδρικής παρουσίας, τὸν ὁποῖον ἀνέτρεφε μὲ τὴν ἰδικὴν της εὐαισθησίαν καὶ ὁ ὁποῖος ἐβλεπεν εἰς ἐκείνην τὸ ἰδεῶδες τῆς καλωσύνης ὑπὸ τὸ μυθικὸν διὰ τὴν νεανικὴν του φαντασίαν κάλυμμα τοῦ ἄλλου φύλου.

Ἡ σύγκρουσις θεβαίως μεταξὺ τῶν δύο πνευματικῶς συνδεομένων ὑπάρξεων καὶ τοῦ παρεμβαλλομένου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀσκέτου πρὸς τὴν ζωὴν των ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἔχασε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν συζυγικὴν καὶ τὴν πατρικὴν του ἰδιότητα, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ τόσον περισσότερον ὡς ξένος, ὅσον προέβαλλε τὴν ἀπαίτησιν, ἐπειδὴ διέθετε τὰ χρήματα, νὰ τὸν ἐκτιμοῦν καὶ νὰ τὸν σέβωνται ὡς εὐεργέτην, ὑπῆρξε τελικῶς ἀναπόφευκτος. Ὁ ἐπιχειρηματίας, τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζεν ὅλος ὁ κόσμος, δὲν ἴστο δυνατόν νὰ ἐννοήσῃ, τί συνέβαινεν εἰς τὸ σπίτι του, διὰ ποῖον λόγον ἡ ὄλη ἐχθρότης καὶ ὁ περίεργος σύνδεσμος, ἐνῶ αὐτὸς ἔτρεχε δεξιά καὶ ἀριστερά, διὰ νὰ ἔχουν ὅ,τιδῆποτε θελήσουν καὶ ἀπερίσπαστον τὸν χρόνον εἰς τὴν διάθεσίν των ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, τοὺς ὁποῖους ἐτάρασσεν ἡ ἐμφάνισίς του. Τὴν στιγμὴν διὰ τοῦτο τῆς φρίκης ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ φοβεροῦ μυστηρίου, ὅποτε μὲ ὄλην τὴν ὀργὴν τοῦ δικαίου ἐπεχείρησε νὰ φονεύσῃ τοὺς δύο θεβήλους καὶ αὐτοὶ ἀμυνόμενοι τὸν ἐπρόλαβαν εἰς τὴν ἐγκληματικὴν του πρόθεσιν, τὸ «οἰδιπόδειον» σύμπλεγμα ἔλαβε τὴν τραγικὴν του λύσιν.

Καὶ τώρα τίθεται τὸ ἐρώτημα, ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἐνοχος

του δράματος. Ὁ ἀρχαῖος μῦθος δὲν εἶχεν ἀποτολμήσει τὴν ἀπάντησιν. Τὰ γεγονότα συνέβησαν τότε κατὰ τὸ «ἀδῆριτον σθένος» τῆς ἀνάγκης. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τοῦλάχιστον ἢ ἀρχαία αἰσθησις δὲν εἶχεν ἀπλουστεύσει τὰ πράγματα διὰ τῆς ἐνοχοποιήσεως τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς τραγωδίας. Ὑπὸ τὰ σημερινὰ δεδομένα θὰ ἦτο δυνατόν ἢ ἐνοχὴ νὰ ἐντοπισθῇ; Μήπως εὐθύνεται ὁ ἔφηβος, ὁ ὁποῖος ἐπληξεν εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ σωθῇ τὸν πατέρα του; Μήπως ὁ φόνος βαρύνει μόνον τὴν μητέρα, ἢ ὁποία κατέφερε τὸ τελικὸν κτύπημα ἐναντίον τοῦ βιαστοῦ τῆς ὑπάρξεώς της; Ἡ μήπως ἐνέχεται ἀποκλειστικῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συμβιάσῃ τὴν κοινωνικὴν ἐπιτυχίαν πρὸς τὴν οἰκογενειακὴν πραγματικότητα;

Ὅ,τι θὰ ἔπρεπεν ἐν τούτοις νὰ τεθῇ διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, δὲν εἶναι τὸ ἐπιδοκιμαστικὸν διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀρετὴν ἐρώτημα, ποῖος ἐκ τῶν θανασίμων ἀντιπάλων εἶναι ὁ ἐγκληματίας, ἀλλὰ τὸ πρόβλημα, μήπως οἱ κ ρ ἰ ν ο ν τ ε ς — ἐγὼ καὶ σεῖς αὐτὴν τὴν στιγμὴν — ὑπέχουν διὰ τὸ ἐγκλημα ἴσην εὐθύνην. Ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν π.χ. τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει τὴν οἰκογένειάν του καὶ κινεῖ διὰ τῆς ἐπιδεξιότητός του τὸν φόνον ἢ τὸν θαυμασμόν, ὅσων εὐχαρίστως θὰ τὸν ἐμιμοῦντο, ἐὰν ἦσαν εἰς θέσιν, ἐρωτᾶται, μήπως ὑπαίτιος εἶναι αὐτός ἢ τουλάχιστον καὶ αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐξωθεῖ διὰ τῆς στάσεώς του εἰς τὴν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν προθύμως καταδικάζει. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς θὰ πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ, μήπως ἡ τραγικὴ σύγκρουσις προέκυψε ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οὔτε τὰ δραματικὰ πρόσωπα οὔτε οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ ἀντελήφθησαν, τί πράττουν. Μήπως λοιπὸν ἐνέχεται πρὸ πάντων αὐτός, ὁ ὁποῖος δὲν ἐλέγχει πνευματικῶς τὴν ὑπαρξίν του;

Ἴσως τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης θὰ ἔμενε χωρὶς ἀπάντησιν, ἐὰν δὲν ἀπέρρεεν ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν προβληματικῶν δεδομένων τῆς ζωῆς. Ἐὰν διὰ τοῦτο ἢ λεγομένη «Τεχνικὴ» ὡς ἐπίκαιρος τρόπος κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς συμπεριφορᾶς δημιουργῇ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν προσωπικὴν του ἔκφρασιν τὸ πρόβλημα, δὲν εἶναι βεβαίως εἰς θέσιν νὰ τὸ λύσῃ, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ τὸ μεταθέσῃ ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου. Θὰ ἔπρεπε διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἢ διαγωγὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου νὰ προβληματίσῃ μίαν σκέψιν, ἢ ὁποία νὰ ἐκφράσῃ τὴν προσωπικὴν τῆς σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα, νὰ ἐξηδηλαθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπεύθυνον χαρακτῆρα. Ὅ,τι ὅμως κυρίως προκαλεῖ ἐντύπωσιν, εἶναι ὅτι ὁ τεχνικὸς ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ μίαν ἐντολήν, ἀπαιτεῖ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ὑπευθύνου, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἐπέβαλλεν ἐπὶ τῇ θάσει τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας. Ἐπειδὴ ἔχει συνηθίσει νὰ πράττῃ, ὅταν ὑπάρχουν ἀντικειμενικὰ αἴτια, ὅταν τὸν διατάσσουν τὰ πράγματα διὰ τῆς ποσοτικῆς τῶν ἀνάγκης, ἐξανίσταται, μόλις διαπιστώσῃ, ὅτι ὁ ἐντολοδό-